

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Предметом дослідження статті було вивчення сучасних трансформацій суспільства під впливом широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційної інфраструктури, змін форматів інформації та набуття інформацією ознак товару та стратегічного ресурсу, нових комунікацій, перехід комунікативних та інформаційних процесів на нові формати, обсяги та швидкості отримання, передавання, доступу, опрацювання та зберігання інформації. Все це в певній мірі сприяло появі нових засобів масової комунікації, соціальних мереж та соціальних медіа. Вказані зміни досить суттєво вплинули на повсякденне життя як окремих індивідів/громадян, так і на соціальні групи, владну еліту та суспільство в цілому. Це призвело до змін у суспільних сферах: соціальній, духовній, економічній та політичній. Завдяки значним змінам у світі відбуваються трансформації і у суспільному розвитку. Вказану тенденцію відзначають сучасні філософи і мислителі, які починають розглядати сучасні трансформації суспільства на рівні комунікативної та/або практичної філософії. Актуальність вироблення нової філософської концепції подальшого розвитку суспільства є досить актуальним та затребуваним як на рівні суспільства, так і на рівні владних еліт.

Ключові слова: сучасні трансформації, сучасні технології, інформаційно-комунікаційні технології, комунікації, комунікативні процеси, масові комунікації, суспільство, інформаційне суспільство, індивідуалізоване суспільство, суспільство споживання, відкрите суспільство.

Постановка проблеми. Стрімкі темпи розвитку науково-технічного прогресу та впровадження їх результатів в повсякденне життя, в першу чергу необхідно зауважити зміни форматів інформації та набуття інформацією ознак товару та стратегічного ресурсу, нових комунікацій, перехід комунікативних та інформаційних процесів на нові формати, обсяги та швидкості роботи з інформацією (отримання, передавання, доступ, опрацювання та зберігання), спричинили прискорення процесів змін і трансформацій всього суспільства та його сфер. Крім того, глобалізація та глобалізаційні процеси на базі сучасних комунікацій також сприяли таким змінам. У зв'язку з цим питаннях сучасних трансформацій суспільства виходять на новий рівень і потребують нового додаткового осмислення для вироблення практичних рекомендацій впровадження в дію теоретичних напрацювань у сучасних умовах розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питаннями розвитку суспільства займалися багато філософів і науковців, серед яких можна вказати таких: Ф. Ніцше, М. Вебер, А. Тойнбі, О. Шпенглер (цивілізаційний підхід до розвитку суспільства) та Марк Блок, Люсьєн Февр, Жак Ле Гофф, Фернан Бродель (представники циклічної ідеї розвитку суспільства), а також З. Бауман, Д. Белл, Ю. Габермас, Е. Гуссерль, А. Шюц, А. Єрмоленко, В. Іноземцев, В. Мельник, А. Сен, Л. Ситниченко, Е. Тоффлер тощо. Враховуючи важливість і практичну цінність їх наукових праць, варто зазначити, що питання сучасних трансформацій суспільства, будучи частиною загальної проблеми філософського осмислення, загального розвитку суспільства, вимагає подальших досліджень, у першу чергу щодо взаємодії та впливу індивідів, соціальних груп та суспільства.

Мета статті. Одним із основних завдань дослідження є вивчення теоретичних підходів до розуміння питання сучасних трансформацій розвитку суспільства у контексті особливостей впливу на цей процес сучасних інформаційно-комунікаційних та комп'ютерних технологій.

Вклад основного матеріалу. Сучасним основним трендом усіх сфер суспільства є стрімкий розвиток, який призводить до змін усього суспільства. Це пов'язано з науково-технічним прогресом у сфері інформаційно-комунікаційних, комп'ютерних технологій та інформаційних процесів. Завдяки цьому інформація отримала статус товару (для всіх споживачів) та стратегічного ресурсу (для держави). Завдяки сучасним комунікаціям відбулися значні зміни у сприйнятті часу та відстані. Так, З. Бауман у своїй праці «Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства» відзначає, що «ситуація змінилася до невпізнання з появою засобів, що дозволили поширити конфлікти, солідарність, битви, дискусії або відправлення правосуддя до меж, які набагато перевищують фізичні можливості людини» коли «простір було «оброблено/сконцентровано/організовано/унормовано» і перш за все звільнено від фізичних обмежень тіла самої людини» [3.]. Л. Мельник у монографії «Соціально-економічні проблеми інформаційного суспільства» зауважує: «... безпрецедентні явища віртуалізації і глобалізації людського буття, колосальне нарощування і інтеграція систем соціальної пам'яті істотно видозмінюють просторово-часові масштаби життя і діяльності людини» тим самим дають «можливість отримувати інформацію з минулого і майбутнього, а крім того, формувати і прораховувати на віртуальному рівні різні сценарії розвитку систем, в тому числі і всієї людської цивілізації», а це «значно збільшує потенціал виробничих систем, відчутно підвищує

ефективність людської діяльності, різко підвищує темпи соціально-економічного розвитку» [14, 12]. У зв'язку з цим питання глобалізації та глобалізаційних процесів вийшло на перше місце щодо впливу на розвиток суспільства. Завдяки цьому відбуваються зміни на рівні комунікацій та комунікативних процесів та на всіх рівнях (людина – суспільство – держава) та площинах.

Л. Ситниченко зазначає, що «комунікація – універсальне надбання людства й універсальна реальність суспільного існування» коли «справжня комунікація існує для всіх без винятку» де «жодна суспільна загальнозначуща справа неможлива поза її колективним – комунікативним, опосередкованим публічним обговоренням – визнанням, тобто поза легітимацією» [13, 7]. Отже, можна з упевненістю стверджувати, що вказане досить суттєво впливає на розвиток як окремих індивідів, так і на соціальні групи, суспільство, владні еліти. Перш ніж розпочинати подальші дослідження, необхідно визначити, що таке суспільство. Так, О. Г. Данильян, В. М. Тараненко пропонують декілька визначень цього поняття, а саме: «суспільство як сукупність суспільних відносин», де «суспільні відносини – це те специфічне, що відрізняє соціальні утворення від інших систем матеріального світу», а отже, «і кожне суспільство є не просто сукупністю людей, а являє собою єдину систему соціальних відносин, цілісний соціальний організм, що розвивається певною мірою незалежно від інших соціальних організмів»; «суспільство як певний етап людської історії (первісне суспільство, індустріальне суспільство, інформаційне суспільство тощо)» та «окреме, конкретне суспільство, що є самостійним суб'єктом історії (українське суспільство, американське суспільство і т.д.)» [9]. Тому подальші дослідження можна здійснювати за вказаними напрямками з огляду на їх комплексний підхід до охоплення всього суспільства.

Сучасні трансформації «суспільства як сукупність суспільних відносин» можна розглядати через призму «життєвого світу» і «свободи для» в рамках нових трансформацій суспільства («відкритого суспільства», «інформаційного суспільства», «суспільства споживання» тощо). Тому теперішні філософи та мислителі, досліджуючи поняття «життєвого світу» через призму феноменології та процесів комунікації, зазначають, що «життєвий світ» відповідає за наше повсякденне життя, включає в себе життєвий досвід, життєві потреби, культуру, освіченість, духовність, ірраціональність та буття суспільства. Одним із перших хто на сучасному рівні досліджував роль «життєвого світу» буття суспільства є Е. Гуссерль, який в своїй праці «Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія»

відзначав таке: «Наука нічого не може сказати нам про наші життєві потреби», тому що «вона в принципі виключає питання, найбільш життєво важливі для людини, кинутої напризволяще в наш злочасний час доленосних перетворень» [5, 3], зауважуючи при цьому, що «світ – це повна сукупність предметів можливого досвіду і досвідченого пізнання, предметів, пізнаваних на підставі життєвого досвіду при правильному теоретичному мисленні» [4, 5].

Його послідовник А. Шюц відзначав, що «...під повсякденним життєвим світом слід розуміти ту царину дійсності, яку неспляча і нормальна доросла людина в настанові здорового глузду сприймає як просто дану», де «повсякденний життєвий світ є регіоном дійсності, в який людина може втручатися і який вона здатна змінювати завдяки тому, що вона діє в ньому через своє тіло», а тому «лише в повсякденному життєвому світі може конституюватися спільний комунікативний світ ближнього довкілля (Umwelt)» отже саме тому «життєвий світ повсякденності є передусім дійсністю людини» [15, 16-17]. Водночас Ю. Габермас зазначає, що «життєвий світ споруджує з гарантій, які ми отримуємо лише з досвіду, мур проти несподіваностей, які знову ж походять з досвіду» коли увесь парадокс полягає «у тому, що в підґрунті життєвого світу знання про світ і знання мови інтегровані одне в одне» [7, 315].

Отже, питання «життєвого світу» досить відчутно впливає на різні трансформації та подальший розвиток суспільства, оскільки воно стосується усіх верств населення та індивідів, тобто всіх соціальних груп і суспільства в цілому. Увага до «життєвого світу» на сучасному рівні розвитку суспільства викликана тим, що відбувається досить потужний вплив на такі аспекти буття людини, як життєвий досвід, життєві потреби, культура, освіченість, духовність з боку нових телекомунікаційних та комунікаційних технологій у рамках так званого інформаційного суспільства. Яскравими прикладами такого стану речей є певний занепад «не трендових напрямів» культури (класичної літератури, поезії музики, живопису тощо), де не можна отримати швидко великого зиску, все більша матеріалізація життєвих потреб (збільшення різноманітності товарів та агресивність і «всепроникність» реклами через нові можливості засобів масових комунікацій, соціальних мереж тощо), втрата певних навиків та відповідно і досвіду (зникнення окремих спеціальностей та професій, які втратили актуальність через нові технології), зростаючий вплив кібернетичної реальності (соціальні мережі, соціальні медіа, Інтернет тощо), що в цілому досить негативно впливає на загальнолюдські

морально-етичні норми, культуру та освіченість (хоча на початку це сприймалося як панацея).

Але все-таки необхідно зауважити, що незважаючи на вказані вище тенденції в рамках постіндустріального та/або інформаційного суспільства, відбувається зміна парадигми відносно освіти, знань та науки. Ось що про це пише В. Іноземцев: «У результаті освіта перетворилася в найважливішу соціальну цінність, сформувалися принципи меритократії, виник новий клас, «клас інтелектуалів», радикально змінилася мотивація діяльності сучасного працівника» [9, 1]. Але не зважаючи на це, глобалізація при всіх позитивних моментах (вироблення певних універсальних морально-етичних норм, культури, досвіду тощо), має і негатив, який у духовній сфері відзначається втратою ідентичності (національної, територіальної, групової) культури, духовних коренів, досвіду, навиків тощо. Ось тут і криється основне завдання для практичної філософії та комунікативних процесів це виробити відповідні умови за якими відбувався б сталий збалансований розвиток суспільства.

Наступним питання нашого дослідження є зміни ставлення суспільства до свободи. Так, Л. Ситниченко зазначає, що «важливим виміром простору нашого соціального і персонального буття є усвідомлення його як простору свободи та розуміння справедливості його обмеження» [11, 40]. Головною проблемою є необхідність втримання межі між свободою та всездозволеністю і вольністю. Із вольністю все простіше, це в першу чергу, стосується дотримання сталих норм, законів, вимог та умов. Що стосується всездозволеності, то вона залежить насамперед від виховання, моральних устоїв, культури та освіченості кожної окремої особистості. А. Сен у своїй роботі «Розвиток як свобода» наголошує на тому, що «соціальне облаштування суспільства досліджується з точки зору його ролі в розширенні і гарантуванні основних індивідуальних свобод, при цьому особа розглядається швидше як активний рушій змін, ніж як пасивний споживач розподілених благ», а саме поняття «соціальне облаштування суспільства» тлумачиться як об'єднання таких інституцій, як «державна, ринок, правова система, політичні партії, засоби масової інформації, громадські об'єднання, громадські дискусії тощо» [12, 18]. Сучасні трансформації на всіх рівнях розвитку суспільства визначаються поступовим відходом від «свободи від» (коли людина знаходилася в жорстких рамках і на перше місце було поставлено державні інтереси) до «свободи для» (коли держава переорієнтувалася на потреби людини, суспільства, а сама людина стала більше вільною). У зв'язку з цим можна відзначити підвищення

особистої (фізичної) свободи громадянина в умовах переорієнтації держави на людину (особистість), що стало умовою появи «свободи для», коли «тільки справді вільна людина здатна добровільно визначати межі своєї свободи та її реалізації (критерій відповідальності)», де «діалектика не заперечує необхідності, а необхідність не сприймається як «занепала свобода», а тому розв'язання дилеми свободи лежить у площині «визначення водночас її безмежності, невичерпності та констатація наявності певних рамок, регуляторів, що її обмежують» [14, 34]. Отже, людина має певну свободу, але тільки у визначених рамках та при наявності відповідних ресурсів для можливості здійснення своїх дій. Так, у своїй праці «Дві концепції свободи» І. Берлін відзначає, що: «Примушувати людину – значить позбавляти її волі, але волі від чого? Майже всі моралісти в історії людства прославляли свободу. Значення цього слова, так само як і деяких інших – щастя і доброти, природи і реальності – настільки багатозначно, що знайдеться небагато тлумачень, які виявляться для нього непридатними» [16, 1].

Отже, можна відзначити, що на думку І. Берліна, «проблема особистої свободи, межі, яку публічній владі, мирській чи церковній, не слід дозволяти переступати, чітко не постала на цьому етапі розвитку...» [17, 36]. У таких умовах, коли змінюються і мотиваційні процеси взаємовідносин між суспільством і державою, у першу чергу в рамках суспільного договору. Тут головне – витримати певну грань між суспільством і владою у питаннях взаємовідносин, де і відбуваються основні трансформації свободи від «свободи від» до «свободи для». За дослідженням В. Іноземцева, подальші трансформації суспільства в рамках постіндустріального цивілізаційного рівня розвитку виявили, що відбувається «формування нової мотиваційної системи», де «мотив примноження особистого матеріального багатства перестає бути головним або, у всякому разі, одним з головних», коли «навіть перспективи швидкого професійного зростання, настільки цінувалися в 80-ті роки, для багатьох втрачають колишню привабливість, якщо заради них потрібно пожертвувати дозвіллям, скоротити час, що приділяється сім'ї, відмовитися від звичних захоплень» [9, 4-5].

Наступним складовим елементом свободи є «економічна свобода» чи «економічне рабство». З одного боку, недоречним є вимагати від людини дотримання духовних ідеалів, високої культури, моральності та освіченості, коли вона знаходиться за межами фізичного існування. Особливо це, на жаль, стосується тих верств населення, які ходять на роботу і не отримують за це відповідної оплати (не плутати з

винагородою). Але, з іншого боку, не можна і припускатися іншої оманливої точки зору про ідентичність понять «економічної» за умови, коли одна людина може отримати певні матеріальні блага (законом це не заборонено), а інша не може отримати їх (заборонено законом). Тому, на думку А. Сена, «економічна несвобода здатна породжувати соціальну і політичну несвободу, так само як соціальна і політична несвобода здатна випестувати несвободу економічну» [12, 24], а отже, «цінність свободи: досягнення прогресу оцінюються в першу чергу станом прав людини в суспільстві – наскільки ці права розширилися і зміцніли», а «ефективність свободи: рівень розвитку безпосередньо залежить від вільної діяльності членів суспільства» [12, 21].

Подальші трансформації суспільства можна відзначити як створення «суспільства споживання». Так, в рамках створення культу «матеріальних речей» (як основного мірила успіху та процвітання у суспільстві), яке можна побачити на прикладі країн «золотого мільярда». Тут ситуація дуже непроста. З одного боку, всередині цього «суспільства споживання» проглядається повна ідилія: індивіди мають значну власну свободу, держава практично не втручається і людина має значний рівень свободи, волі, рівності, високий рівень культури, духовності (у розумінні «суспільства споживання»), а головне – між таким суспільством та іншими громадянами створено певний «товстий мур», який повністю відрізає таке суспільство від «невдах», що не змогли пробитись, слабких та всіх інших, хто не потрапив у середину «суспільства споживання». Власне бачення такої «товстої стіни» можна знайти у творі Франсуа Рабле «Гаргантюа», у якому автор пропонує спорудження Телемського абатства, де «Телем – це місце приємного життя; багатство тут складає головну моральну добродішність, щастя – головну заповідь, задоволення – мета життя, смак – головне ремесло, розвага – вище мистецтво, веселощі – єдиний обов'язок», де «усередині ні у кого немає приводу турбуватися, звідки приходять багатство, щастя і розваги; це ціна їх постійної і рясної доступності», і тому через «товсті стіни» «ніхто не бачить «іншу сторону» та «ніхто і не цікавиться її побачити: врешті-решт, це ж інша сторона» [2, 117]. За таку свободу вони розплачуються власною свободою задля безпеки і неруйнування цієї стіни та для того, щоб надалі там залишатися. Аналогічну ситуацію показав З. Бауман у своїй праці «Глобалізація наслідки для людини і суспільства», а саме: «Еліти самі вибрали ізоляцію і платять за неї охоче і щедро. Решта населення «відсікається» насильно і змушена платити високу культурну, психологічну і політичну ціну за свою знову придбану ізоляцію. Ті, хто не здатні зробити відокремлене існування предметом вільного

вибору і оплатити вартість його безпеки, виявляються жертвами сучасного еквівалента «обгородження» періоду пізнього Середньовіччя та раннього Нового часу» [3, 37].

Наступні зміни сучасних трансформацій потрібно розглядати через призму певних етапів «людської історії (первісне суспільство, індустріальне суспільство, інформаційне суспільство тощо)» [6]. На сьогодні дослідження історичного (цивілізаційного) розвитку суспільства здійснюють багато філософів та мислителів. У зв'язку з цим споглядається досить широке коло відповідних концепцій та теорій, які відрізняються переважно «лінійним» та «циклічним», або «цивілізаційним», розвитком суспільства. Так, поширеними на сьогодні є такі поділи розвитку суспільства: традиційне, індустріальне та постіндустріальне. До традиційного суспільства можна віднести: первіснообщинне, рабовласницьке, феодальне суспільство. Щодо індустріального та постіндустріального розвитку суспільства, то В. Іноземцев у своїй праці «Сучасне постіндустріальне суспільство: природа, протиріччя, перспективи» зауважує таке: «Відомо, що індустріальний уклад втілюється у системі масового виробництва товарів», а «прикметою ж постіндустріального суспільства є експансія сфери, що надає індивідуалізовані послуги та інформацію» [8, 26].

Крім того, Д. Белл відзначає, що у постіндустріальному суспільстві «... головним ... стало домінування теоретичного знання, превалювання теорії над емпіризмом і кодифікація знань в абстрактні склепіння символів, які ... можуть бути використані для вивчення найрізноманітніших сфер досвіду» [9, 1]. Інший дослідник Л. Мельник відзначає, що «вчені по-різному називають суспільний лад, в який стрімко втягується людство: постіндустріальне, постеконімічне, інформаційне суспільство, суспільство знань», але «як би не називалася майбутня соціально-економічна формація, практично всі дослідники сходяться в одному: провідну роль в ній буде грати інформація – і як базовий фактор продуктивних сил, і як ключова компонента процесів, що протікають в суспільстві» [14, 9].

На сьогодні практично усі країни включені до глобалізаційних процесів (в тій чи іншій мірі). Однією важливою особливістю є тільки умовний поділ на суб'єктів та об'єктів таких процесів, а звідси і можливість впливати на глобалізацію та глобалізаційні процеси. Тому З. Бауман констатує, що «послідовне і невблаганне звільнення центрів прийняття рішень (а також тих розрахунків, на основі яких ці центри приймають свої рішення) від територіальних обмежень, пов'язаних з прив'язкою до певної місцевості», де «мобільність, набута «тими, хто інвестує», – людьми, що володіють капіталом, грошима, необхідними

для інвестицій, означає для них воістину безпрецедентне у своїй радикальності беззастережне відділення влади від зобов'язань: обов'язків щодо своїх співробітників, але також і щодо молодих і слабких, ще не народжених поколінь, і самовідтворення умов життя для всіх – одним словом, свободу від обов'язку брати участь у повсякденному житті і розвитку спільноти» [1, 19, 21]. Тобто влада переходить до транснаціонального рівня, здійснюється управління без урахування національних органів влади і суспільства, за якими закріплюється досить вузьке коло повноважень та функцій. Але при цьому однією із основних функцій національних владних установ є підтримання правопорядку, щоб народні протести не мали змоги вийти на транснаціональний рівень.

Наступним для розгляду буде «окреме, конкретне суспільство, що є самостійним суб'єктом історії (українське суспільство, американське суспільство і т.д.)» [6]. Одним із основних сучасних трендів було захоплення ідеями інтеграції всіх національних країн та суспільств, при якому кожна країна та кожний народ був тим чи іншим чином інтегрований у міжнародну спільноту, залишаючи при цьому свою ідентичність, культуру, устої тощо. Особливі надії покладалися на розвиток міжнародних телекомунікацій та можливості доступу до телекомунікаційних послуг за допомогою сучасного абонентського обладнання (персональні комп'ютери, ноутбуки, нетбуки, комунікатори, сматфони, айфони тощо) та отримання усього спектру послуг на базі телекомунікацій та інформаційно-комунікаційних технологій. На сьогодні практично кожний житель нашої планети може отримувати, обробляти, зберігати та передавати значні обсяги будь-якої інформації, а також спілкуватися (з усіма континентами та країнами). Такий стан речей позитивно впливає на питання цивілізаційного розвитку суспільства, оскільки більш слабкі, нерозвинені мають можливість «підтягнутися» до лідерів, отримати доступ до різних баз даних, навчитися, обмінятися досвідом, устоями, порядками, світоглядом та життєвим світом з різними народами та країнами. Сидячи за комп'ютером чи телевізором, можна здійснити подорож до віддалених куточків земної кулі. Крім того, можна відвідувати віртуальні музеї, виставки, презентації тощо. Все це у комплексі суттєво впливає на розвиток і трансформацію окремого, конкретного суспільства, що є самостійним суб'єктом історії. Але наступне захоплення так званою глобалізацією фактично нівелювало те позитивне, що було створено під час інтеграційних процесів. Як відзначає З. Бауман, «інформаційні потоки тепер не залежать від носіїв; для перебудови смислів і відносин сьогодні менш, ніж будь-

коли необхідні переміщення і перестановка тіл в фізичному просторі», при цьому «еліти переміщуються в просторі, і переміщуються швидше, ніж будь-коли, але охоплення і щільність сплетеної ними павутини влади не залежить від цих переміщень», а тому «завдяки новознайденій «безтілесності» влади в її головній, фінансовій формі, володарі набувають справжньої екстериторіальності, навіть якщо фізично залишаються «на місці» [3, 32].

Так, за висловом Г. Х. фон Райта, «національна держава розкладається або «відмирає», а «підготовлюючі» це сили мають транснаціональний характер, при цьому «національні держави залишаються єдиним орієнтиром для «підведення балансу» і єдиними джерелами ефективних політичних ініціатив, «транснаціональність» сил розкладання виводить ці сили за рамки сфери свідомого, цілеспрямованої і потенційно розумної дії» [3, 85]. А тому кінцевою метою глобалізації будуть «слабкі держави – це саме те, чого потребує «новий світовий порядок» – занадто часто підозріло нагадує «новий світовий безлад» для підтримання і відтворення свого існування», коли «слабкі квазідержави легко звести до рівня місцевих поліцейських ділянок, які забезпечують мінімальний порядок, необхідний для бізнесу: при цьому можна не побоюватися, що вони зможуть ефективно обмежити свободу глобальних корпорацій» [3, 100]. Отже, «епоха «стиснення простору/часу», безперешкодної передачі інформації і миттєвого зв'язку – це ще й епоха практично повного розриву контакту між освіченими елітами і народом» [3, 144].

Тому залишається нерівномірність розвитку окремих суспільств через їх різні швидкості впровадження змін та різні стартові умови (не всі країни почали перехід одразу від індустріального в постіндустріальний та інформаційних етапи цивілізаційного розвитку). Як зауважує В. Іноземцев, «науково-технічна революція не тільки сприяє зміцненню провідного місця західних країн в світовій економіці, але і радикальним чином знижує роль держав «третього світу», які виступають, як правило, постачальниками сировини або продукції масового індустріального виробництва» [9, 8]. При цьому він зазначає: «Відтік кваліфікованих фахівців з країн «третього світу» навряд чи може бути зупинений. Більш того, припинення цього процесу стало б очевидним кроком назад, оскільки залишаючись на батьківщині, ці люди можуть виявитися не в змозі збагатити не тільки все людство, а й свою власну країну» [9, 12].

Тобто ситуація погіршується і не має простого та швидкого вирішення, оскільки ці країни не в змозі вкладати кошти та інші ресурси (на науку, навчання, освіту) в таких обсягах, як передові

країни. Можна побачити, як певні групи країн практично замикаються в рамках своїх кордонів і майже не взаємодіють з іншими аналогічними групами, особливо нижчого рівня. Завдяки таким процесам нівелюються національні кордони всередині таких груп країн і відбувається певна універсалізація основних сфер суспільства. Яскравим прикладом може слугувати Європейський союз. Так, на початку створення ЄС до його складу входили більш-менш однакові за своїм розвитком та ментальністю країни, і тому процеси інтеграції проходили більш успішно та ефективно, ніж зараз, коли в рамках країн-членів ЄС є щонайменше три групи країн, які мають різні швидкості розвитку. Такий стан речей вносить дисбаланс та диспропорцію. Це стає причиною виникнення конфліктних ситуацій внаслідок інтеграційних процесів. Іншим прикладом можуть бути спроби допомогти певним країнам перескочити через певні цивілізаційні етапи розвитку суспільства (країни Африки, Афганістан та інші).

Отже, незважаючи на всі сучасні трансформації суспільства, які відбуваються на сьогодні, все-таки питання життєвого світу, культури, духовності, людської гідності (через свободу, відповідальність), освіти і освіченості залишаються важливими для подальшого розвитку суспільства. Так, В. Іноземцев відзначає, що «на відміну від теорії постіндустріального суспільства, концепція постекономічного його стану акцентує увагу на тому, що в центрі соціальних перетворень у системі яка формується, буде стояти людина з його світоглядом і світовідчуттям, а не технологічні чинники, на підставі яких виділити новий період суспільного прогресу неможливо» [10, 5]. Людство стоїть перед дилемою: чи далі продовжувати «панування меритократичного принципу, що забезпечив більшість успіхів, досягнутих цивілізацією протягом останнього століття» в тому вигляді, який ми бачимо сьогодні, чи спробувати перевести існуючий прогрес у мирні галузі науки та технології, здійснити «перерозподіл світового валового продукту» із паралельним забезпеченням «реалізації людьми їх невід'ємних прав на розвиток і вдосконалення власної особистості», тим самим не створюючи «безпосередніх перешкод для розвитку будь-якої іншої людини» [9, 12].

Л. Мельник відзначає, що «головна зміна чекає на людину ... в самій людині. Цілком ймовірно, саме в ній самій повинна відбутися ключова подія інформаційної революції, яка мусить поставити крапку на черговому витку еволюції природи. І людина розумна (*homo sapiens*) нарешті стане такою, пройшовши стадії вмілості біологічної людської істоти (*homo habilis*), майстерності її трудової сутності (*homo*

esopomicus), досягнувши гармонії технічної потужності і мудрості в особистісній реальності людини (homo persona, або homo informaticus). Таким чином, у системній тріаді «біо-трудо-соціо» пріоритетні позиції займають людина-соціо, тобто особистісна компонента, що презентує нематеріальний, інформаційний початок, існуючи в матеріальному тілі людини-біо [14, 13].

Висновки. Необхідність подальшого дослідження подальших трансформацій розвитку суспільства викликана тим, що незважаючи на усі сучасні і модні тенденції (які досить широко представлені як на рівні сучасних філософських концепцій, так і на рівні життєвого світу простих людей) розвитку суспільства, надсучасні технології та техніку, вони не отримали загальносвітового та універсального поширення. Так, основними модераторами і користувачами новітніх трансформацій розвитку суспільства залишаються найбільш розвинені країни (із так званого «золотого мільярда»), а усі інші країни (незважаючи на широку глобалізацію усіх сфер суспільства) залишаються і надалі такими собі об'єктами постіндустріального, інформаційного та неекономічного суспільств із проблемами рівня XIX і XX століть (тобто країн «третього світу»). Враховуючи те, що окрім матеріальної складової, яка впливає на розвиток суспільства, все-таки основним є нематеріальна складова. У зв'язку з цим залишається на порядку денному зростання уваги до питань життєвого світу з його досвідом, культурою, устроєм; людської гідності з питаннями свободи, відповідальності, вольності, рівності, а також науки із освіченістю, освітою і знаннями. І все це безпосередньо стосується до головного суб'єкта подальших трансформацій суспільства – людини та соціуму, які повинні за рахунок внутрішнього перетворення побудувати універсальне суспільство, у якому знайшлося б місце для всіх без винятку. Тим самими забезпечити людство від подальшого вимирання, через війни, хвороби, нестачу ресурсів та екологію. Тому запропоновані рекомендації не виглядають як найвне бажання приведення реальної моделі розвитку суспільства до «утопічної» бездоганної моделі існування людства у повній гармоній (зовнішній і внутрішній) з навколишнім світом і суспільством, а є спробою осмислення подальшого буття з огляду на «суспільство як сукупність суспільних відносин»; «суспільство як певний етап людської історії» та «окреме, конкретне суспільство, що є самостійним суб'єктом історії».

Перспективи подальших розвідок. Широке використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та зміни у комунікаційних процесах впливають на розвиток, становлення і

подальші трансформації суспільства. Це може бути орієнтиром для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бауман З. Индивидуализированное общество. – М.: Логос, 2005. – 390 с.
2. Бауман З. Свобода / Пер. с англ. Г. М. Дашевского, предисл. Ю. А. Левады, – М.: Новое издательство, 2006 – 132 с.
3. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / Пер. с англ. Г. М. Дашевского, – М.: Издательство «Весь Мир», 2004. – 188 с.
4. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://elenakosilova.narod.ru/>
5. Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология (введение в феноменологическую философию) (по изданию: «Вопросы философии» 1992, №7; Гуссерль Э. Философия как строгая наука. Новочеркасск, «Сагуна», 1994.).
6. Данильян О. Г., Тараненко В. М. Основы філософії / [Электронный ресурс] http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/4%20KURS/4/1/11H3R_11_1.htm.
7. Єрмоленко А. М. Комуникативна практична філософія. Підручник. – К.: Лібра, 1999. – С. 229 – 488.
8. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы [Электронный ресурс]. – Режим ресурсу: <http://lib.misto.kiev.ua/ECONOMY/inozemcew.dhtml>.
9. Иноземцев В. Наука, личность и общество в постиндустриальной действительности [Электронный ресурс]. – Режим ресурсу: <http://vivovoco.astronet.ru/VV/PAPERS/ECCE/ETHICS/INOZEM.HTM/>
10. Иноземцев В. Д. За десять лет. К концепции постэкономического общества. Москва, «Academia», 1998 – 576 стр.
11. Мультиверсиум. Філософський альманах: 36. наук. праць / Гол. ред. В. В. Лях. – Вип. 73. – К., 2008. – 256 с.
12. Сен А. Развитие как свобода //Пер. с англ. Е. Полецкой; Ред. и послесл. Р.М. Нуреева.М.: Новое издательство, 2004. – 425 с.
13. Ситниченко Л. Першоджерела комуникативної філософії. Навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів – Київ «Либідь», 1996 – 104 с.
14. Социально-экономические проблемы информационного общества: монография / Под ред. Л.Г. Мельника, М.В. Брюханова. – Вып.2. – Сумы : Университетская книга, 2010. – 896 с.

15. Шюц А., Лукман Т. Структури життєсвіту. / пер. В. Кебуладзе. К.: Український Центр духовної культури, 2004. – 560 с.
16. Берлін І. Две концепции свободы // Современный либерализм. М., 1998. С. 19–43.
17. Берлін І. Чотири есе про свободу. – К., 1994.

Колесниченко С. Влияние информационных технологий на современные трансформации общества.

Предмет исследования – современные трансформации общества с учетом широкого использования информационно-коммуникационных технологий и информационной инфраструктуры, изменений форматов информации и получения информации как товара и стратегического ресурса, новых коммуникаций, переход коммуникативных и информационных процессов на новые форматы, объемы и скорости получения, передачи, доступа, обработки и хранения информации. Все это в определенной степени способствовало появлению новых средств массовой коммуникации, социальных сетей и социальных медиа. Указанные изменения весьма существенно повлияли на повседневную жизнь как отдельных индивидов/граждан, социальные группы, властную элиту и общество в целом. Это привело к изменениям в общественных сферах: социальной, духовной, экономической и политической. Указанную тенденцию отмечают современные философы и мыслители, которые начинают рассматривать современные трансформации общества на уровне коммуникативной и/или практической философии. Выработка новой философской концепции дальнейшего развития общества является весьма актуальной и востребованной как на уровне общества, так и на уровне властных элит.

Ключевые слова: современные трансформации, современные технологии, информационно-коммуникационные технологии, коммуникации, коммуникативные процессы, массовые коммуникации, общество, информационное общество, индивидуализированное общество, общество потребления, открытое общество.

Kolesnichenko S. Impact of information technology upon current social transformations.

The research subject is modern transformations of the society taking into account the wide use of information and communication technologies and information infrastructure, changes in information formats and obtaining information as a commodity and strategic resource, new communications, the transition of communicative and information processes to new formats, volumes and speeds of receiving, transmitting, accessing, processing and storage of information. All this to a certain extent contributed to the emergence of new media, social networks and social media. These changes have significantly affected everyday life as individuals / citizens, social groups, the power elite and society as a whole. This led to changes in social spheres: social, spiritual, economic and political. This trend is noted by modern philosophers and thinkers who begin to consider modern

transformations of society at the level of communicative and / or practical philosophy. The development of a new philosophical concept of the further development of society is very relevant and in demand both at the level of society and at the level of power elites.

Keywords: current transformations, modern technologies, information and communication technologies, communication equipment, communication processes, mass communication, society, information society, individualized society, consumer society, open society.

Захаренко К.

ГЛОБАЛЬНА ПРИРОДА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Інформація – один з основних ресурсів сучасної цивілізації. Тому інформаційна безпека спрямована на забезпечення прав і свобод людини щодо вільного доступу до інформації, створення і впровадження випробуваних інформаційних технологій та захист права власності всіх учасників інформаційної діяльності. Водночас інформаційна безпека має глобальну природу, а отже, потребує розгляду в системі глобального інформаційного простору. З одного боку, така безпека надає людству, окремим спільнотам та індивідуі нові можливості для розвитку, а з другого – створює сучасні виклики та ризики. Їх подолання вимагає від суб'єктів загальноцивілізаційного, національного, державного, громадянського розвитку, а також докладання додаткових зусиль, спрямованих на посилення ефективності інформаційного виміру безпеки. Усе це зумовлює актуальність концептуально-теоретичного розгляду глобальної природи інформаційної безпеки.

Ключові поняття: людина, культура, інформація, інформаційний простір, інформаційна цивілізація, інформаційна безпека.

Постановка проблеми. Наскрізна інформатизація усіх сфер життєдіяльності суспільства і людини вимагає сьогодні особливо уважного ставлення з боку філософів, політологів, науковців до специфіки глобального характеру проблеми інформаційної безпеки. «Кінець ХХ століття вніс значні зміни у сприйняття соціального значення інформації в сучасному суспільстві. Стрімкий розвиток комунікаційних технологій призвів до виникнення низки нових загроз світовому і національному розвитку. Серед них особливе значення набуває інформаційна безпека суспільства, держави, особистості. Це пов'язано з процесом формування інформаційного суспільства, характеристикою якого є всепроникна у всі його сторони